

SÉRÜLÉSEK

és

ELLÁTÁSUK

Avagy...

Traumacode

TRAUMA:

40 év alatt
az 1
haláluk.

2003

- 2590 polytraumatizált (169501 sérültből)
- ~ 12/állomás
- ~ 3,2/orvos-mentőtiszt

A polytrauma fogalma

Vagy:

**Több sérüléshez üreges szerv
sérülése társul**

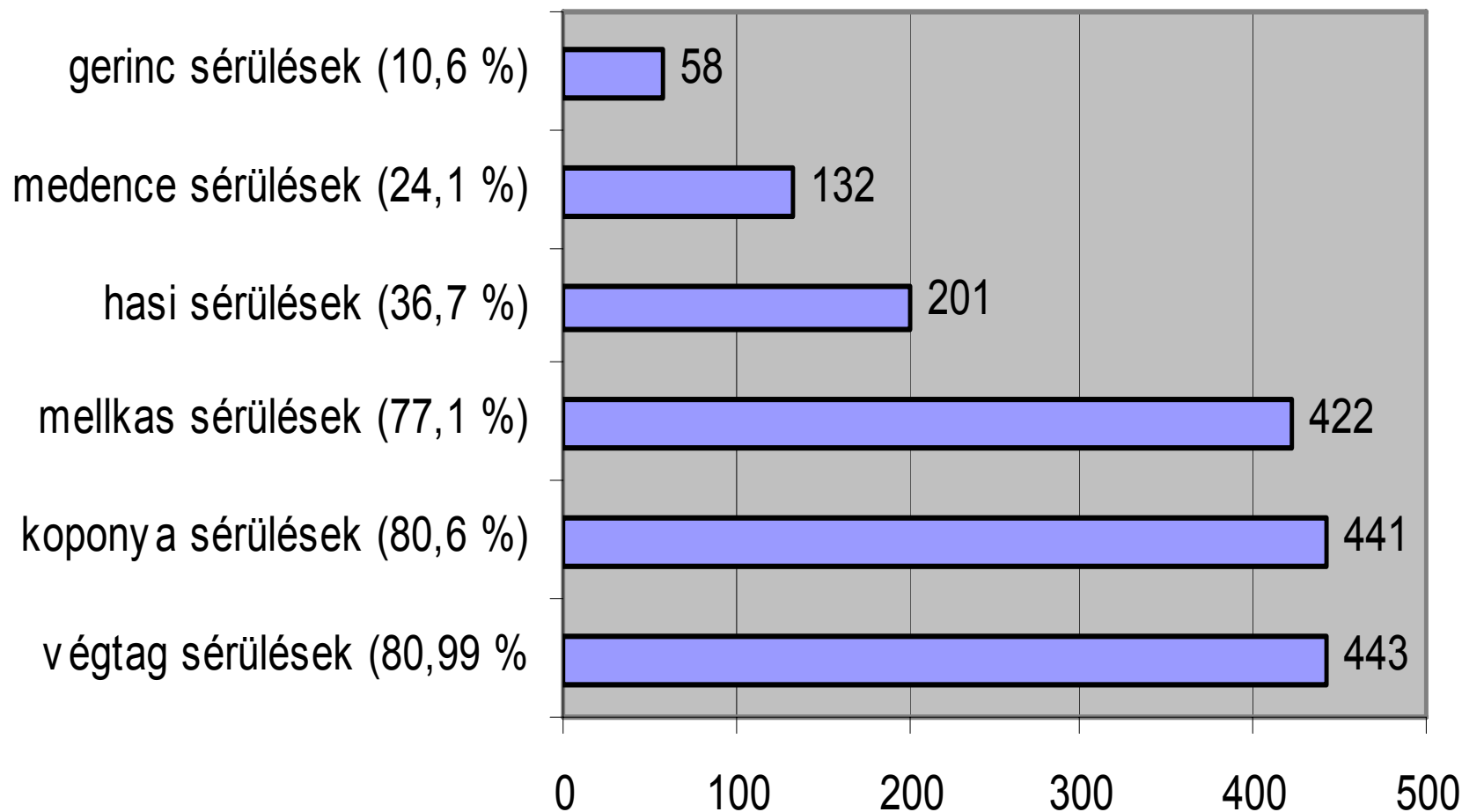
**Sérültek, akik különböző
testtájékon, ill.
szervrendszerben olyan
egyidejűleg keletkező
sérüléseket szenvedtek el,
amelyek közül legalább egy
életveszély kialakulásához**

vezet.

Polytraumatizáltak sérülésmegoszlása

(n=547)

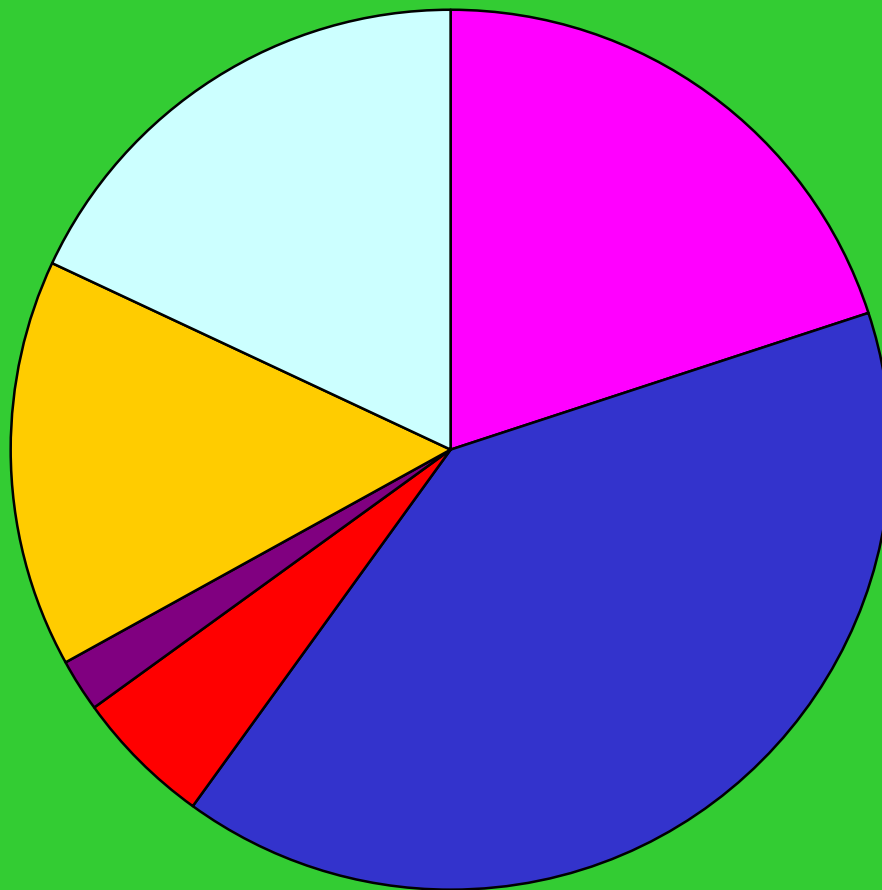
Sérüléstípusok

44 - 53%	közlekedési baleset
20 - 23%	leesés, elesés
10 %	üzemi baleset
13 %	tettlegesség, leüttetés
3 - 5 %	sportsérülések

Közlekedési balesetek Európában (%)

(CARE 2004)

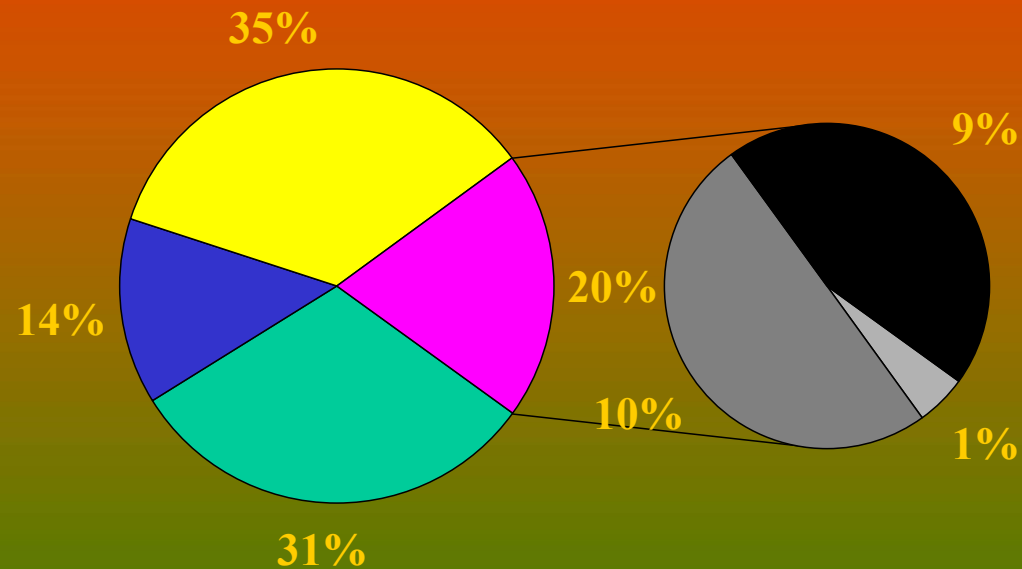
- Oldalirányú ütközés
- Frontális ütközés
- Borulás
- Ráfutásos baleset
- Ütközés más tárgynak
- Gyalogos gázolás

Historia est magistra vitae...

A vietnami háború halálos sérüléseinek eloszlása
(sec. BELLAMI)

 KIR sérülés

 Sebfertőzés

 Kivérzés (menthetetlen)

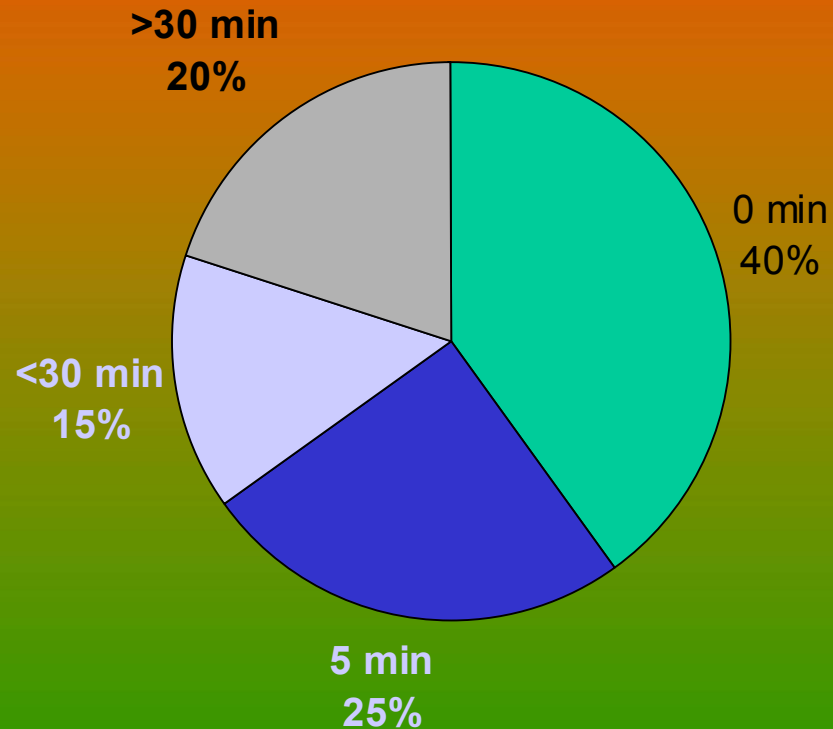
 Légútelzáródás

 Feszülő légmell

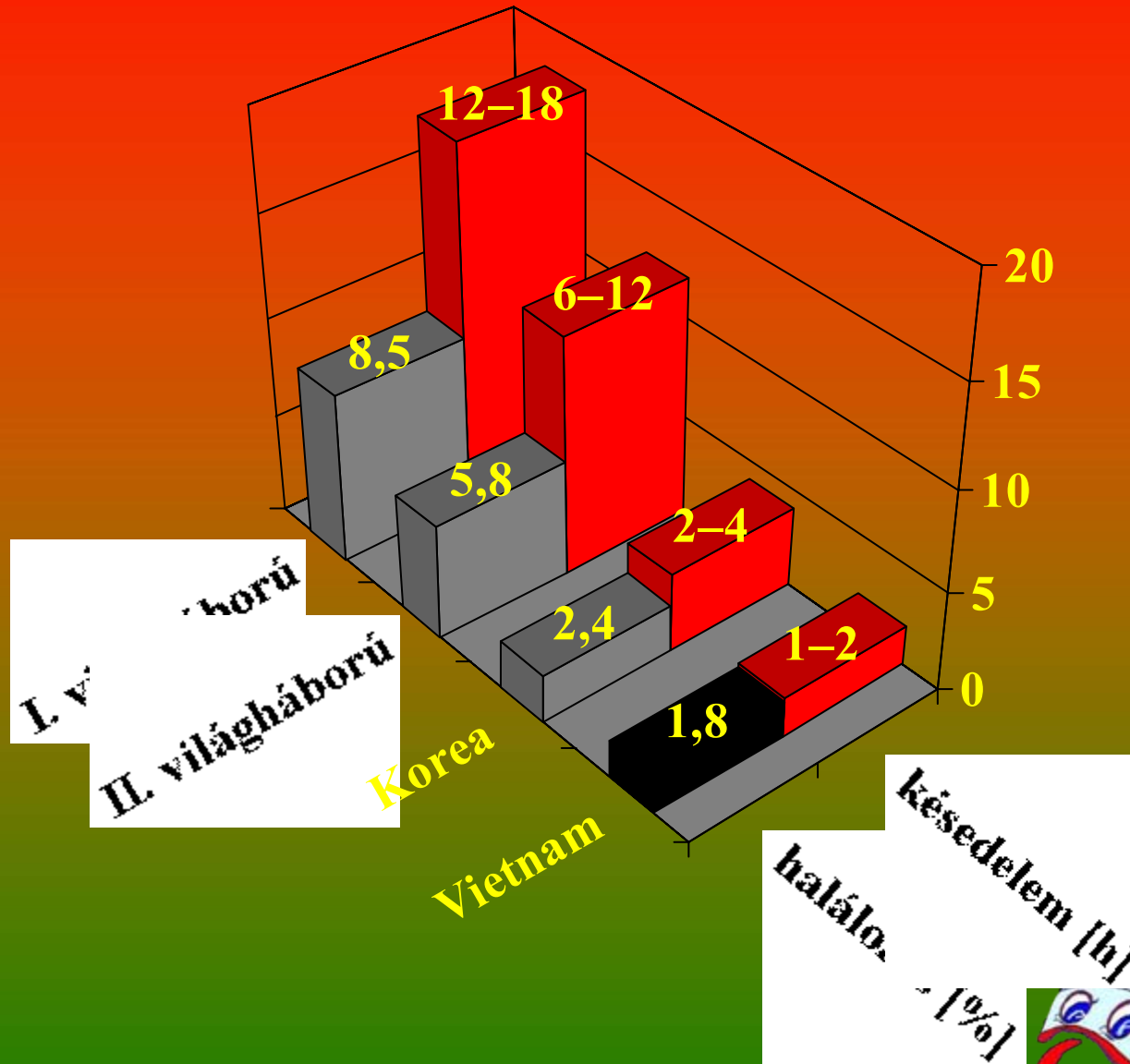
 Kivérzés (menthető)

Historia est magistra vitae...

A harctéri sebesüléstől a halálig eltelt idő
(sec. BELLAMI)

Historia est magistra vitae...

Időszak	Súlypont	Beavatkozás	Outcome
I. világháború	Sebfertőzés	Nem volt	Korai halál
II. világháború. Korea	Intravasculáris folyadékpótlás	Kolloidok, vér	↑ Korai túlélés ARF → halál
Vietnám	Intravasculáris és extracelluláris folyadékpótlás	Krisztalloid, konzerv vér	↑ Korai túlélés ↓ ARF ARDS → halál
1970-1980	Intenzív kezelés, szerv károsodás, anyagcsere	PA katéter	↓ ARF ARDS, MOF ↑ MOF halál
1980-	Trauma centrumok	START	↑ Korai túlélés ↑ ARDS, MOF ↓ ARDS, MOF halál

Hypotensive shock resusitaitaion

Revised Trauma Score

(CHAMPION,HR.; SACCO,WJ.; COPER, WJ. et al. *J Trauma* 29,625,1989)

- Szisztolés vérnyomás [mmHg] Pontérték

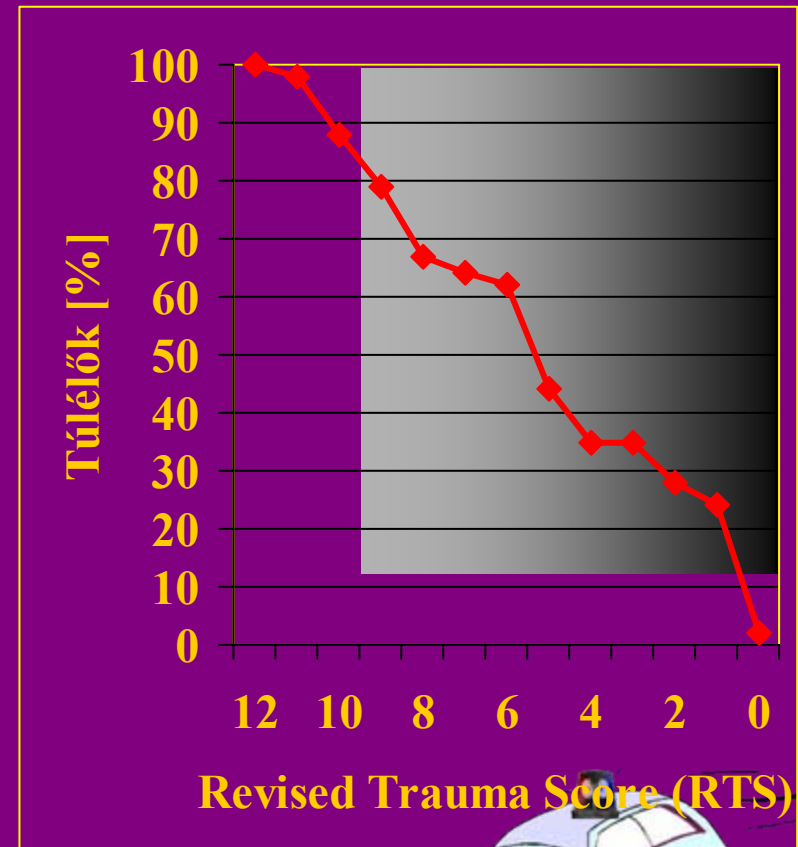
> 89	4
76–89	3
50–75	2
1–49	1
0	0

- Légzésszám [1/min]

10–29	4
> 29	3
6–9	2
1–5	1
0	0

- Glasgow Coma Scale (Σ)

13–15	4
9–12	3
6–8	2
4–5	1
3	0

Halálozás az eltelt idő függvényében

0 -1 h	50%
1-24 h	30%
> 24 h	20%

(B. Rion 1997)

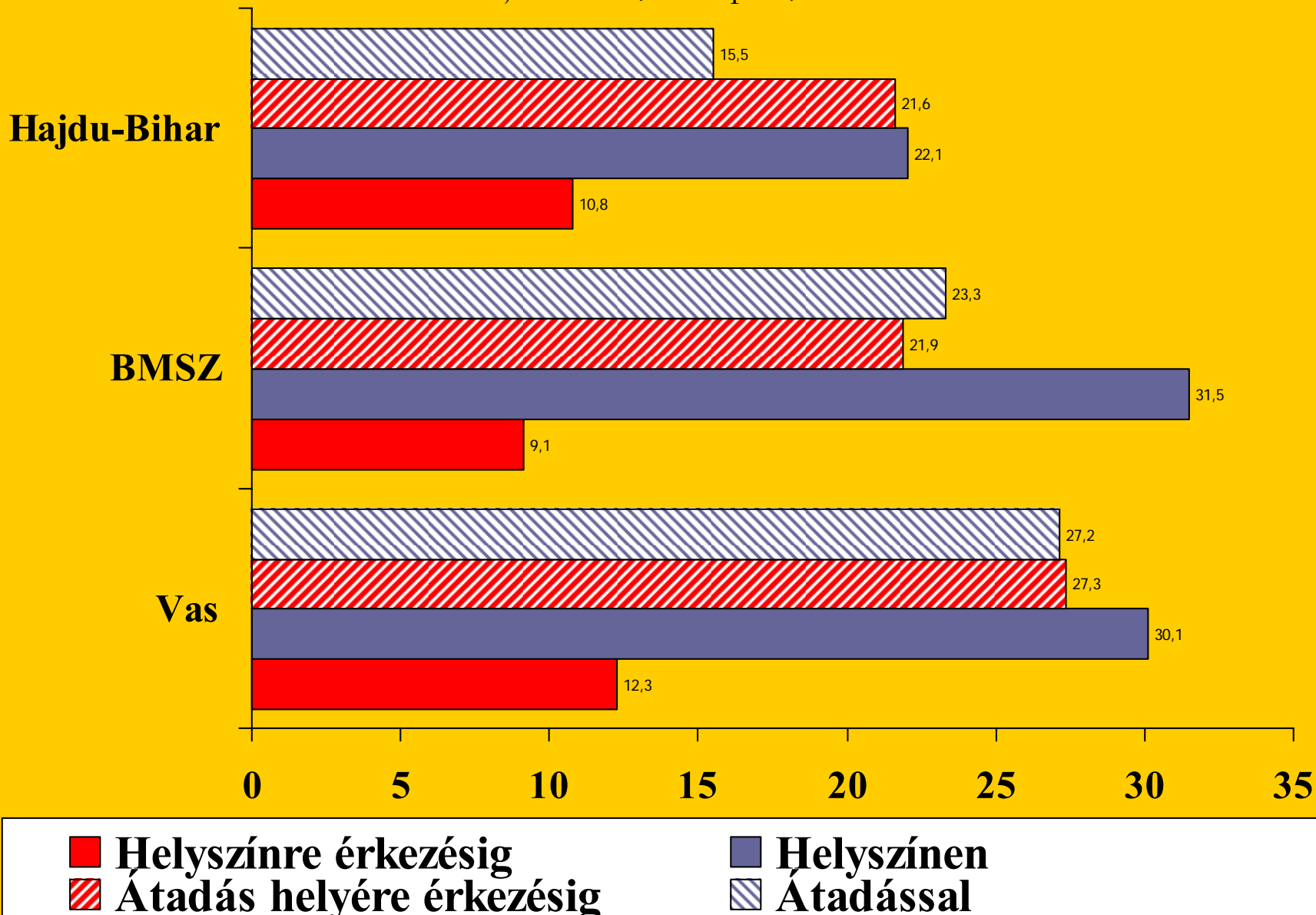
Súlyos sérültek haláloki megoszlása

**A traumás halottak kb.
50%-a a helyszínen vagy
a szállítás közben hal
meg**

(Anderson, Woodfond et al)

HELYSZÍNRE ÉRKEZÉSI, HELYSZÍNEN TÖLTÖTT, BESZÁLLÍTÁSI ÉS ÁTADÁSI IDŐK (PERC)

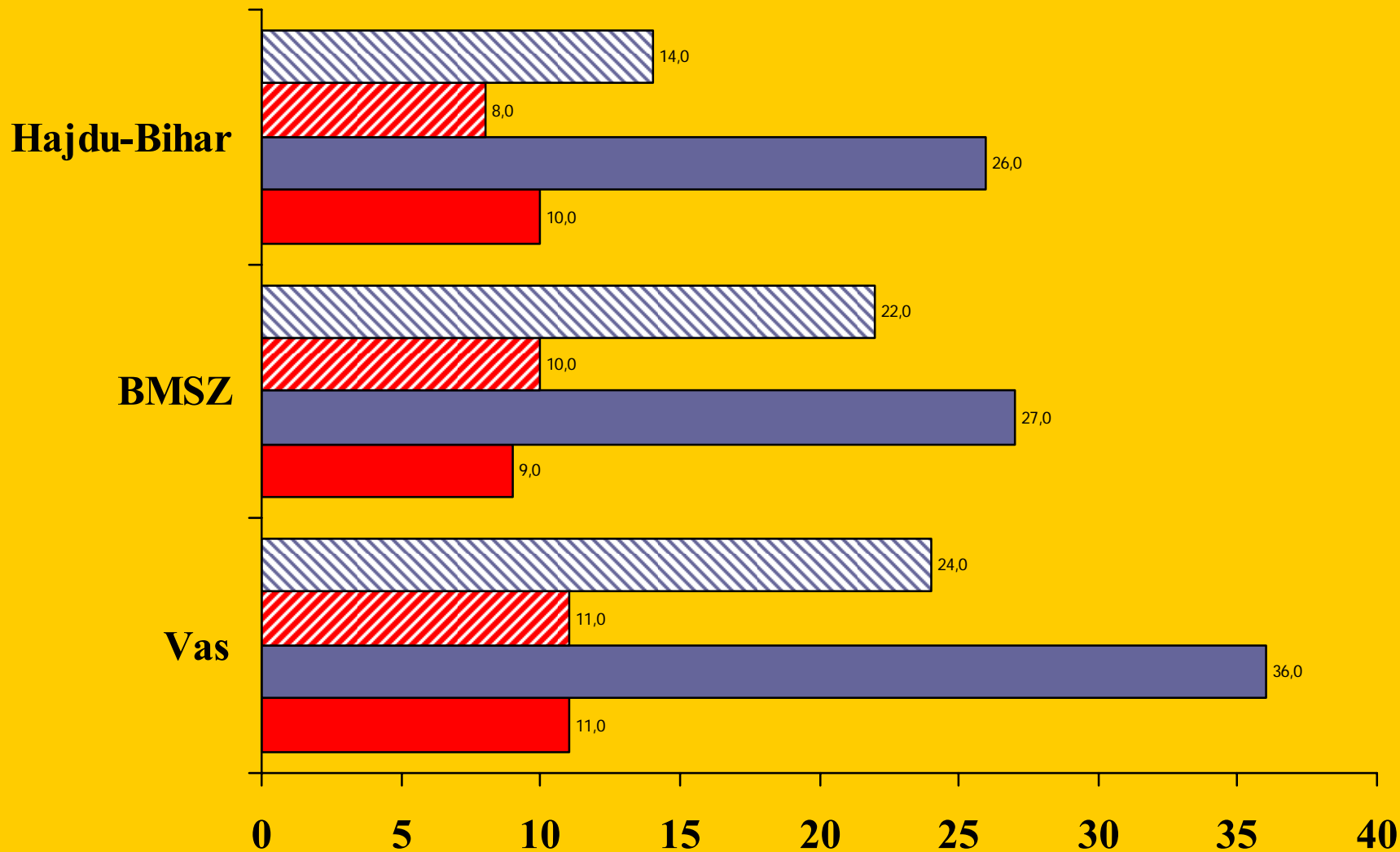
Hajdú-Bihar, Budapest, Vas 2000.

HELYSZÍNRE ÉRKEZÉSI, HELYSZÍNEN TÖLTÖTT, BESZÁLLÍTÁSI ÉS ÁTADÁSI IDŐK (PERC)

Hajdú-Bihar, Budapest, Vas 2005.

 Helyszínre érkezésig

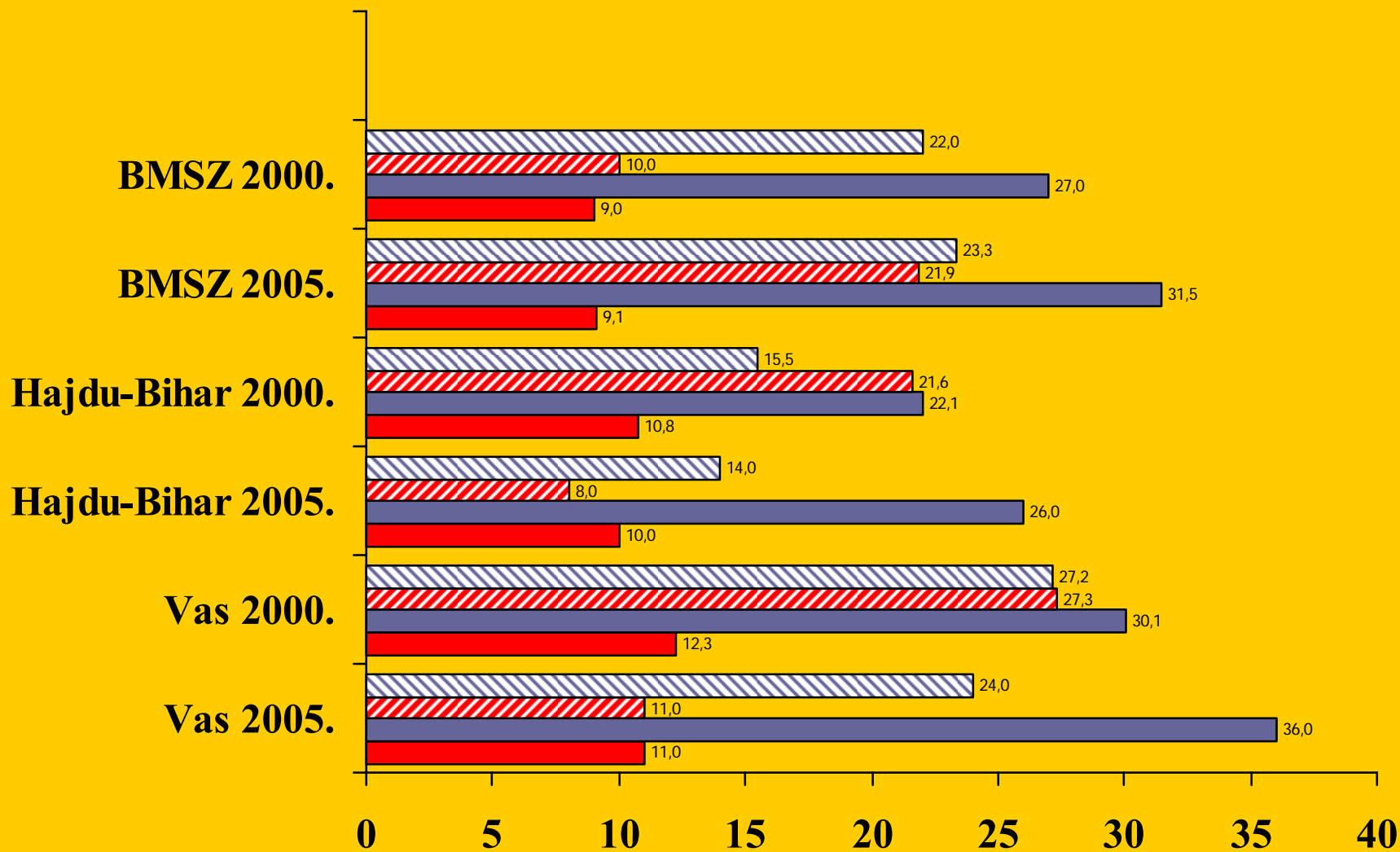
 Átadás helyére érkezésig

 Helyszínen

 Átadással

HELYSZÍNRE ÉRKEZÉSI, HELYSZÍNEN TÖLTÖTT, BESZÁLLÍTÁSI ÉS ÁTADÁSI IDŐK (PERC)

Hajdú-Bihar, Budapest, Vas 2000-2005.

■ Helyszínre érkezésig

■ Helyszínen

▨ Átadás helyére érkezésig

▨ Átadással

*„Know when it is time to go,
know when it is time to play.*

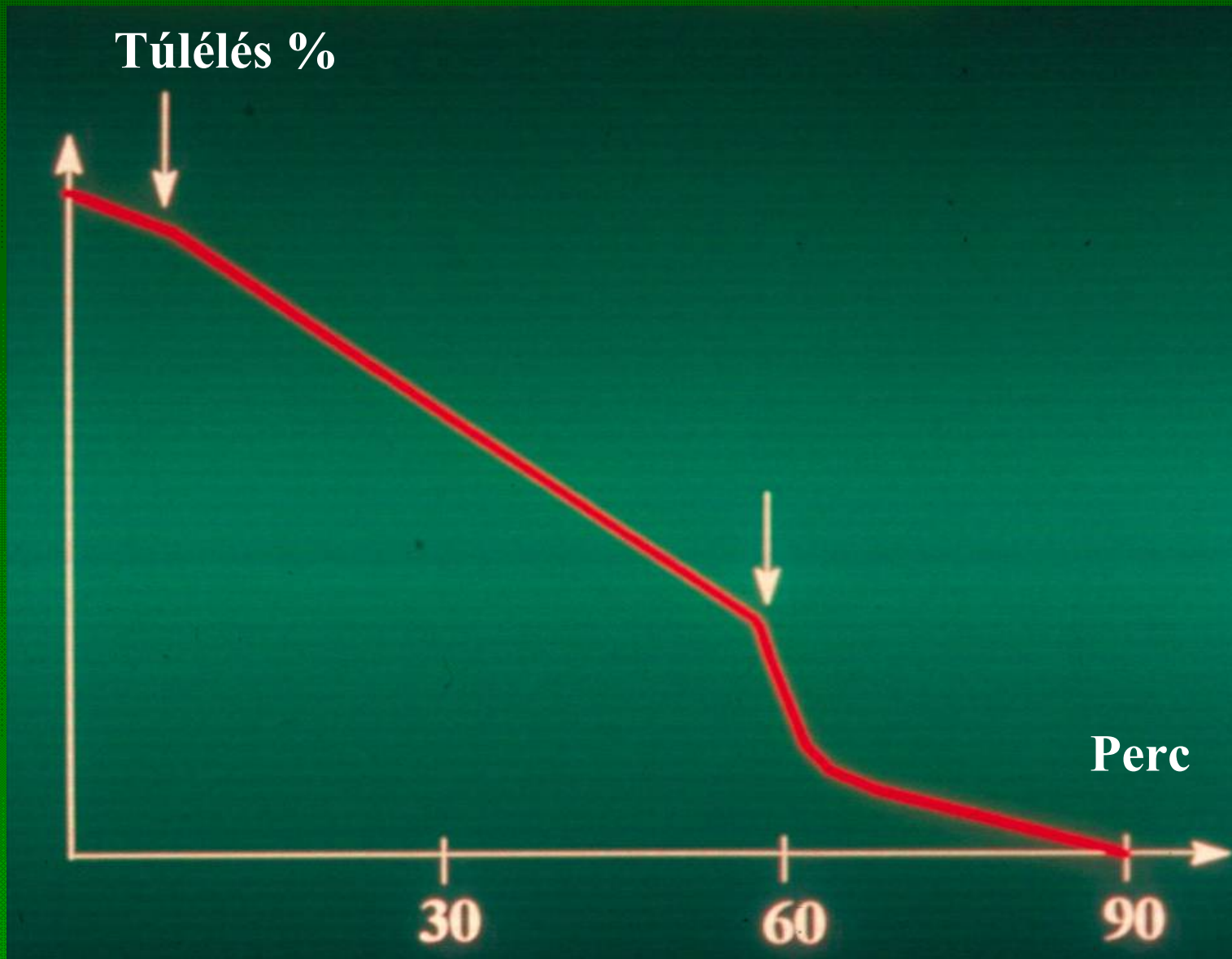
Remember...

*... it is not your time, it is the
patients time you are
spending!”*

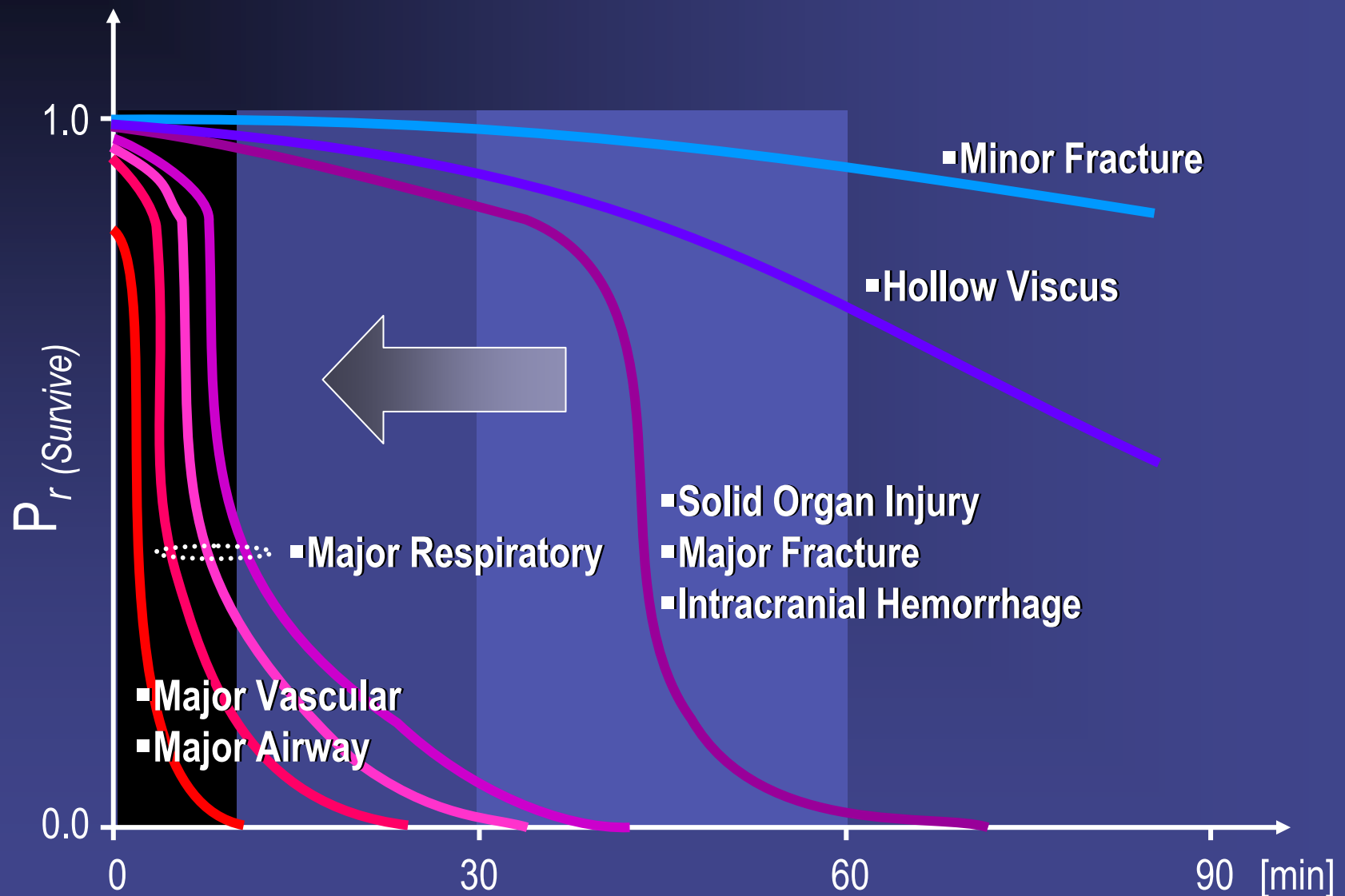
/ Redelsteiner /

A SHOCK "ARANY ÓRÁJA"

Túlélési esélyek időfüggő változása

De: Hova lett az aranyóra?

- A Golden Hour = 2% al kevesebb mortalitás Vietnámban – 90% egy órán belül. Egyéb bizonyíték nincs

Vietnam in context. Ann Emerg Med 1981

- A helyszínen alkalmazott invazív diagnosztikus és terápiás eljárások nem mindig életmentőek de további veszélyt jelenthetnek a sérült számára (sikertelenség? Idő! További károsodás)
- A nem sérüléssel eredetű, kórházon kívüli keringésmegállást leszámítva szinte egyáltalán nincsen meggyőző tudományos bizonyíték arra, hogy a prehospitális ellátás befolyással lenne a morbiditásra és mortalitásra!

D. Spaite, Ann Emerg Med 25:525-534,1995

Túl sokat vacakolunk

- 10 percnél ne tölts többet a helyszínen!
(Kivétel: kimentés elhúzódása stb.)
- Elég ha tudod, hogy mit ne csinálj, mint időhúzó tevékenységekkel próbálkozni.
- Ami 2x nem sikerült ne próbáld meg harmadszor!

Egyéb lehetőségek ?

- **Stay and play**
- **Scoop and run**
- **Run and play**
- **Play and run**
- **Just run**

Play and run

Fotó: OMSZ

Just run?

Wanted!!! Alive... (Csepregi)

**Stay and play
or
Scoop and run?**

RUN and PLAY!

ELLÁTÁS

- ◆ A: Átjárható Légút (AIRWAY)
- ◆ B: Légzés (BREATHING)
- ◆ C: Cirkuláció (CIRCULATION)
- ◆ D: Neurológia (DISABILITY)
- ◆ E: Expozíció (EXPOSURE)

Teendők a helyszínen

GYORS ELSŐ VIZSGÁLAT

max 120 sec!

1. általános

- eszmélet
- légzés

- keringés
- fájdalom

2. egyéb

- a sérülés típusa és súlyossági foka
- a sérülés oka, kialakulása

VITÁLIS PARAMÉTEREK

HA A:

- ◆ A GCS kevesebb mint 13, vagy
- ◆ A systoles vérnyomás 90 Hgmm alatt van, vagy
- ◆ A légzési frekvencia 10 alatt, vagy 29 felett van, vagy
- ◆ Az oxygen szaturáció < 90%

ELLÁTÁS

- A: Átjárható légút (AIRWAY)
- B: Légzés (BREATHING)
- C: Cirkuláció (CIRCULATION)
- D: Neurológia (DISABILITY)
- E: Expozíció (EXPOSURE)

*Ha szükséges, ballonos
lélegeztetés (O₂)*

In line intubacio (Telt gyomor!)

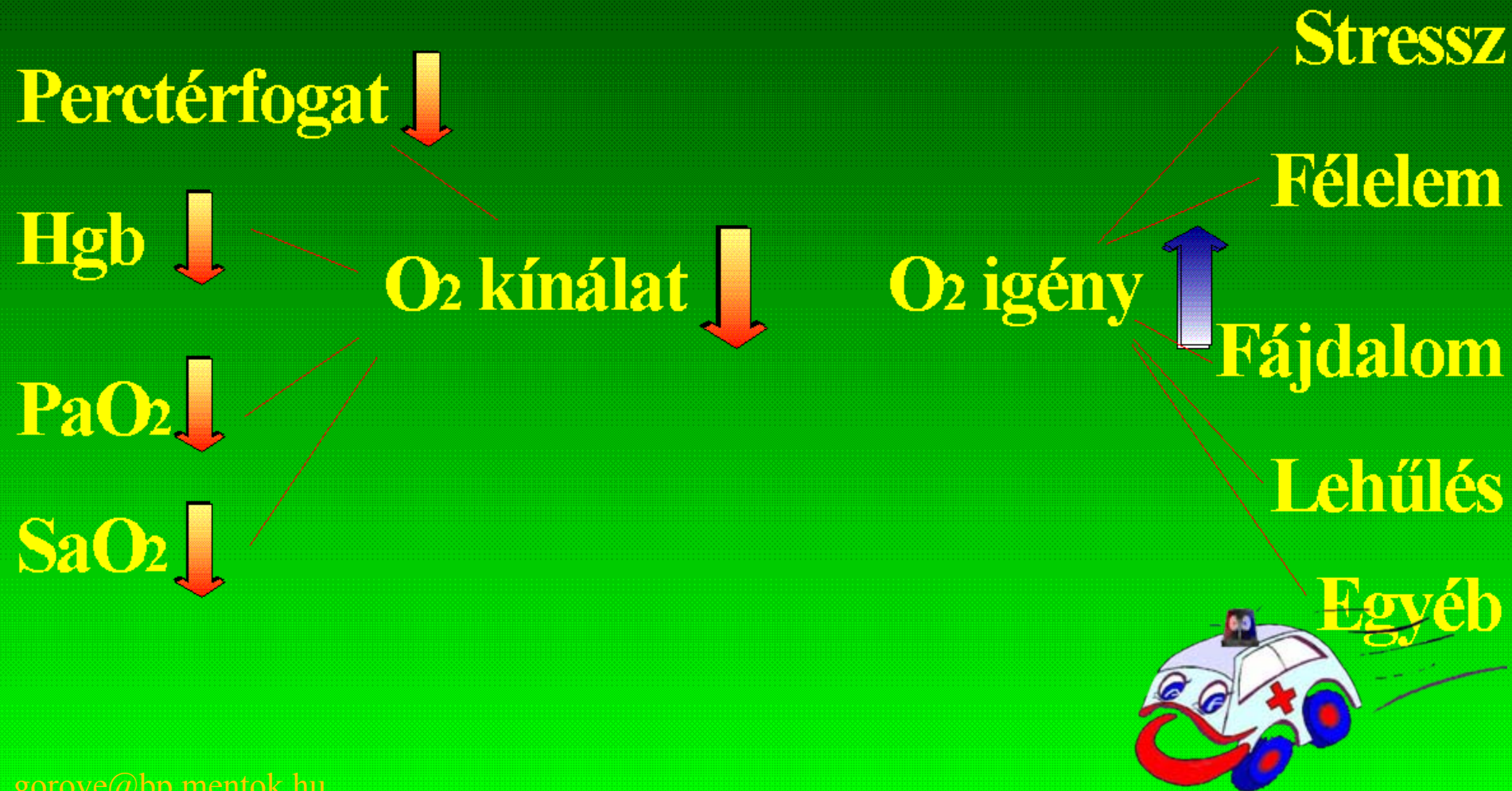
*Agynyomás fokozódás ≠
hyperventilláció*

ELLÁTÁS

- A: Átjárható légút (AIRWAY)
- B: Légzés (BREATHING)
- C: Cirkuláció (CIRCULATION)
- D: Neurológia (DISABILITY)
- E: Expozíció (EXPOSURE)

Oxigén adása

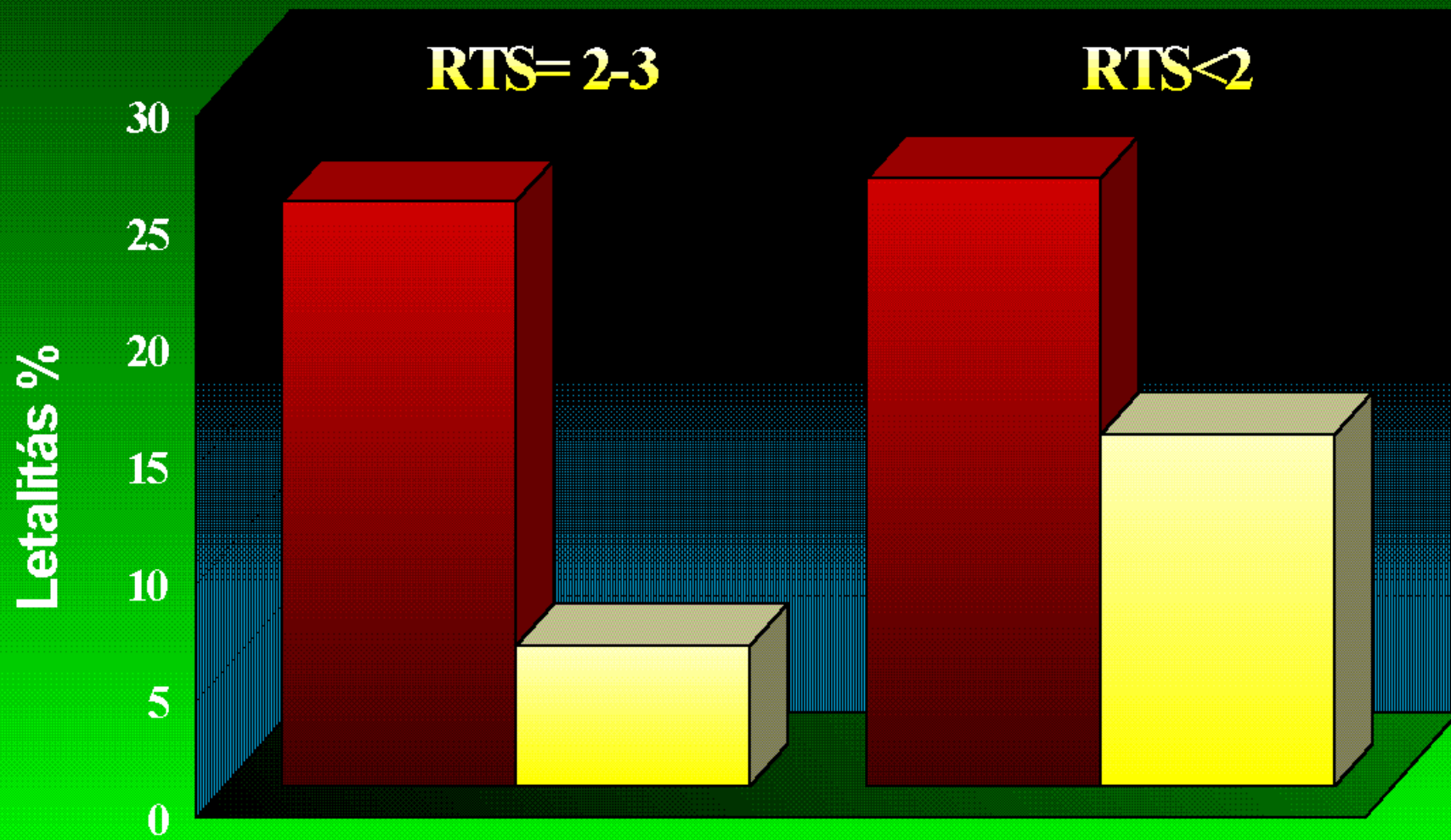
Az oxigén szaturáció értékelése

	SaO₂	Teendő
Normoxia	100-91%	Nincs
Hypoxia	90-86%	Inhaláció (orrszondán vagy maszkon át)
Súlyos hypoxia	85-71%	Fokozott O₂ terápia lehetőség szerint intubáció
Akut életveszély	<70%	Intubáció, FiO₂=1,0

N=54

FESZÜLŐ PTX GYANÚJA:

- vérnyomásesés, állapot romlás látható ok nélkül
- instabil mellkas / sorozatbordatörés
- áthatoló mellkas sérülés
- szubkután emphyséma képződés
- nagy légzési ellenállás szedálás után is
- reanimáció
- hallgatózási - kopogtatási lelet

ELLÁTÁS

- A: Átjárható légút (AIRWAY)
- B: Légzés (BREATHING)
- C: Cirkuláció (CIRCULATION)
- D: Neurológia (DISABILITY)
- E: Expozíció (EXPOSURE)

Centrális pulzus?

Nem

CPR

Igen

Látható vérzés?

Nem

*2 véna, 1000 ml RL
500 HES*

Igen

Kompresszió

Vérvesztés zárt sérüléseknél

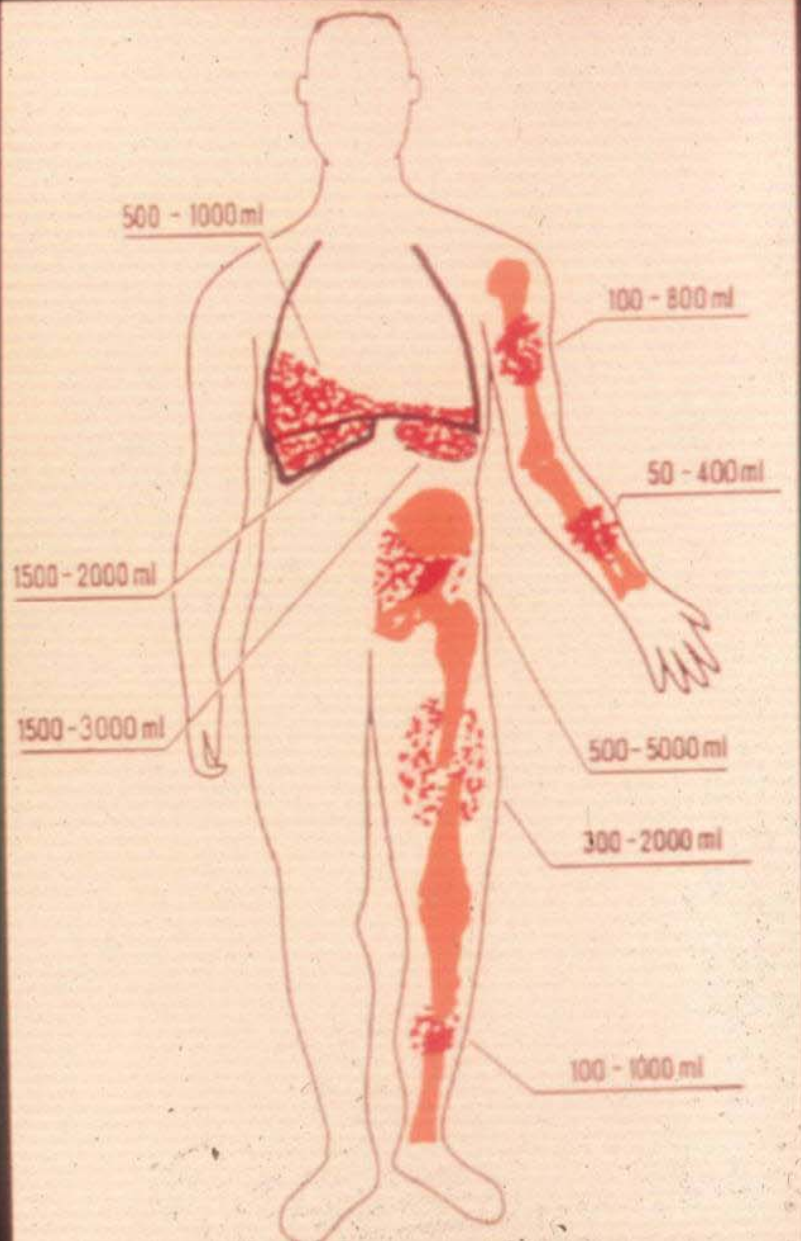
Felnőtt vértérfogat: 77 ml/kg

70 kg-os felnőttél: 5,4 l

30% feletti gyors vérvesztés → súlyos shock

F. Wetss, 1994, K. Seftin, 1994

Vérzéscsillapítás

- Tartsd tisztán az autót!
- Azokat a sebeket is el kell látni, amelyek az adott pillanatban nem, vagy nem nagyon véreznek
- Jobb a vérzést csillapítani mint a vért pótolni

ELLÁTÁS

- A: Átjárható légút (AIRWAY)
- B: Légzés (BREATHING)
- C: Cirkuláció (CIRCULATION)
- D: Neurológia (DISABILITY)
- E: Expozíció (EXPOSURE)

GCS

Ha szükséges:

- ◆ szedálás
- ◆ fájdalomcsillapítás
- ◆ narkózis

Glasgow Coma Scale

Szemnyitás		spontán	4
		felszólításra	3
		fájdalomra	2
		nincs	1
Motoros válasz	felszólításra	reagál	6
	fájdalomra	lokalizál	5
		flexió	4
		flexiós tónus	3
		extenziós tónus	2
		nincs válasz	1
Verbális válasz		orientált	5
		desorientált	4
		zavartan fogalmaz	3
		összefüggéstelen hangok	2
		nincs válasz	1
			3-15

ELLÁTÁS

- A: Átjárható légút (AIRWAY)
- B: Légzés (BREATHING)
- C: Cirkuláció (CIRCULATION)
- D: Neurológia (DISABILITY)
- E: Expozíció (EXPOSURE)

GYORS ELSŐ VIZSGÁLAT

max 120 sec!

1. általános

- eszmélet
- légzés

- keringés
- fájdalom

2. egyéb

- a sérülés típusa és súlyossági foka
- a sérülés oka, kialakulása

A BETEG TELJES LEVETKÖZTETÉSE,

Részletes vizsgálat:

- ◆ Fej, nyak
- ◆ Mellkas
- ◆ Has
- ◆ Medence
- ◆ Végtagok, perifériás érzés,
keringés

Szignifikáns sérülés gyanújelei

testtájék		sérülés általános jelei	eltérések
fej	Agy kop.	✓ szemmel látható alakváltozás ✓ a kültakaró sérülései ✓ vér(es folyadék), levegő kóros ürülése a testüregekből ✓ fájdalom ✓ Instabilitás	•koponyaüreg megnyílása koponyacsont benyomódása •vérzés •eszmélet-/tudatzavar; görcsroham •neurológiai tünetek koponyaűri nyomásfokozódás
	Arc kop.		•jelentős vérzés •felső légúti elzáródás jelei / veszélye •szemsérülés

Szignifikáns sérülés gyanújelei

testtájék	sérülés általános jelei	eltérések
Nyak	✓ szemmel látható alakváltozás ✓ a kültakaró sérülései ✓ vér(es folyadék), levegő kóros ürülése a testüregekből ✓ fájdalom ✓ Instabilitás ✓ kóros rögzítettség	•neuroológiai tünetek •felső légúti elzáródás jelei / veszélye •jelentős vérzéssel / légembóliával fenyegető érsérülések - a keringés beáramlási pályájának súlyos beszűkülésére utaló tünetek

Szignifikáns sérülés gyanújelei

testtájék	sérülés általános jelei	eltérések
Mellkas	✓ szemmel látható alakváltozás ✓ a kültakaró sérülései ✓ vér(es folyadék), levegő kóros ürülése a testüregekből	• mellüreg megnyílása • nagyfokú mellkasfali instabilitás • súlyos légzészavar hemodinamikai instabil.
Has	✓ fájdalom ✓ Instabilitás	• hasüreg megnyílása • hemodinamikai instabil.
Medence	✓ kóros mozgathatóság / rögzítettség	• medenceüreg megnyílt • hemodinamikai instabil.

Szignifikáns sérülés gyanújelei

testtájék	sérülés általános jelei	eltérések
hát	✓ szemmel látható alakváltozás ✓ a kültakaró sérülései ✓ vér(es folyadék), levegő kóros ürülése a testüregekből ✓ fájdalom ✓ Instabilitás ✓ kóros mozgathatóság / rögzítettség	•neuroológiai tünetek
végtagok		•nyílt törés •magas amputálódás •Hemodinamikai instabilit. •keringési és beidegzési zavarok

SÉRÜLÉSI KÉP

HA A:

- ◆ Betegnek instabil a mellkasa, vagy
- ◆ 2 vagy több csöves csontján illetve a medencéjén törés van, vagy
- ◆ Valamelyik végtagja magasan amputált, vagy
- ◆ Áthatoló hasi-, mellkasi-, medencetáji-, nyaki-, illetve koponya sérülése van, vagy
- ◆ Füstöt inhalált és a testfelületének legalább 15%-a megégett

Súlyos sérültek emelt szintű helyszíni és transzport alatti ellátásának folyamatábrája

---

TÓTH ZOLTÁN

HuRC — B/A/TLS

BTLS™ , ATLS™ *Provider*

- Ellenőrző lista:
Sérülési mechanizmus**
- Nagy sebességű járműbaleset
  - Esés >5m magasból / ×3 testmagasság
  - Beszorulás / betemettetés (>20min)
  - Egyéb nagy energiabehatás in/direkt jele
  - Lőtt / robbanásos sérülés
  - Nagy kiterjedésű / fejet érintő égés

- Ellenőrző lista:
C-gerinc rögzítés**
- Minden esetben* — különösen, ha:
  - Eszméletlen / Nyakfájdalom és:
  - Nagy mechanikai energiájú baleset (Isd. fent!); különösen, ha fejet, arcot, nyakat, vállövet érint
  - Tengely irányú (túl)terhelés
  - Jellemző neurológiai jelek és tünetek
  - *Ha nem hátráltatja az életmentő ellátást és nem rontja a sérült állapotát!

Feltételezett diagnózis:
Súlyos sérülés

- Gyors helyszínelmérés:
(Biztonság, Sérültszám)
szükség esetén**
- További segítség kérése
  - Kimentés
  - Oszályozás [pl.S.T.A.R.T.™]

Él(nek)-e a sérült(ek)?

Traumás keringésleállítás

C-gerinc rögzítés

(Fenyegető)
Légút elzáródás?

**Légút felszabadítás és
-fenntartás**

(Fenyegető)
Légzésleállítás?

**Lélegeztetés
÷ krikoid nyomás**

O₂-adás

**Ellenőrző lista:
Feszülő légmell**

- Jellemző sérülési mechanizmus
- Hallgatósági és kopogtatási oldal-különbség — **sz.e. előtte a tubus-helyzet kontrollja!**; *valamint járulékosan:*
- A beáramlási pálya akadályának jelei
- A középvonali képletek eltolódása az ép oldal felé
- Az ellátás ellenére progresszívan romló kardiorespiratórikus állapot tünetei

Légzésmechanikai probléma?

- Rendezési kísérlet:**
- Mellkas detenzionálása
  - Nyílt mellkasi seb fedése
  - Instabil mellkas fixálása

Pulzáló/Jelentős (külső) vérzés?

Vérzésforrás kontrollja

Felmérés:
**Életjelenségek
Sérülési mintázat**

(D) (E)

Vénabiztosítás
Volumenpótlás (sz.sz.)

**Ellenőrző lista:
Sürgős intubáció**

- Aspiráció gyanúja, ill. veszélye
- Progresszívan romló felső légúti helyzet
- Tartósan súlyos légzési zavar
- Tartósan súlyos keringési zavar

Sürgős intubáció?

**Orotracheális intubáció
in-line immobilizációval
÷ krikoid nyomás ± RSI**

Munkadiagnózis:
Súlyos sérülés

**Áttekintő vs. Célzott
Sérültvizsgálat***

Felmérés:
**Életjelenségek
Sérülési mintázat**

Monitorizálás

**Ellenőrző lista:
Sérülési mintázat**

- Nagy erejű tompa, ill. be-/áthatoló törzs-, ill. fej-/nyaksérülés
- Instabil medencetörés
- ≥2 végtag törzsközeli hosszú csöves csont törése (>térd/könyök)
- Csukló / boka feletti amputáció
- Kiterjedt lágyrész-sérülés
- Nagy kiterjedésű / fejet érintő égés; égéssel kombinált sérülés
- Centrális neurológiai kiesés

Gyors helyzetelemzés:

- Megfelelő*
- Transzporteszköz**
  - Transzportcél kiválasztása**

**Ellenőrző lista:
Életfontosságú paraméterek**

- GCS < 10 / **A V P U**
- Szisztolés vérnyomás < 80mmHg [nem tapintható A.radialis pulzus]
- Megnyúlt kapilláris újratelődés (≥2")
- Légzésszám <10 / >29/min
- SpO₂ <90(±2)% @FiO₂: ≥0.21

∂: #?

azonnali

mielőbbi (≤10min)

K

I

P

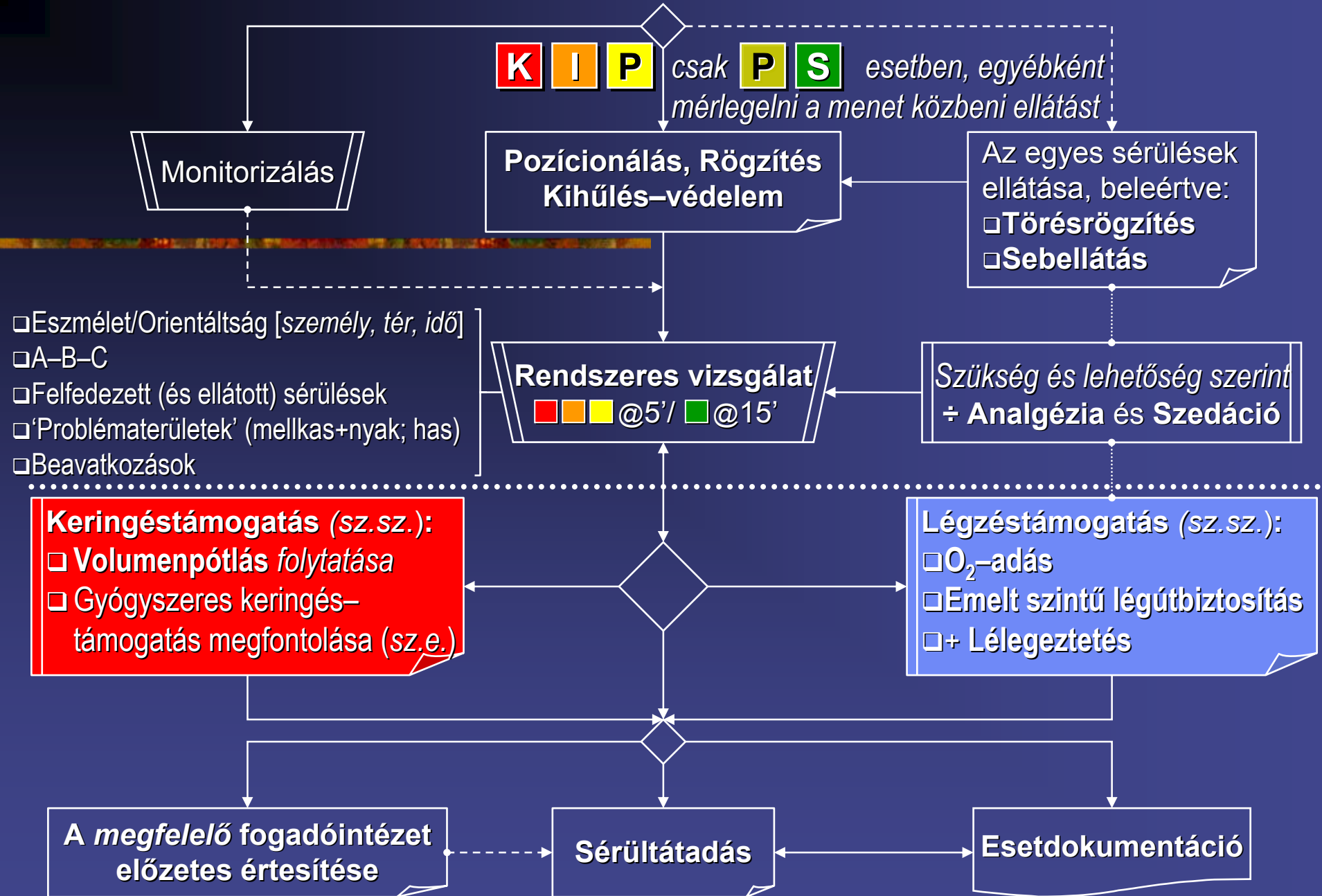
S

Transzport

Lehetőség szerinti előkészítés, beleértve:

A prioritási döntés függ:

- Sérülési mechanizmus
- Sérülési mintázat
- Élettani paraméterek
- Eü. anamnézis

Dokumentáció!

